

YENİ MEZUN ZİHİN ENGELLİLER ÖĞRETMENLERİNİN YAŞADIKLARI SORUNLARA VE MEZUN OLDUKLARI LİSANS PROGRAMINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ

INVESTIGATION OF THE OPINIONS OF NEW GRADUATED SPECIAL EDUCATION TEACHERS' REGARDING THE PROBLEMS THEY HAVE AND THE UNDERGRADUATE PROGRAM THEY GRADUATED

Serap DOĞAN¹, Meral GÜVEN²

ÖZ: Özel eğitim öğretmenliği lisans programından mezun olan özel eğitim öğretmenleri özel gereksinimli bireylerle çalışmaktadır. Özel eğitim öğretmenleri alanda çalışırken çeşitli sorunlar yaşamaktadır. Onların yaşadıkları sorunlar lisans eğitimleriyle de ilgilidir. Bu nedenle lisans programlarının daha güçlü, nitelikli ve yeterli hale gelmesi özel eğitim öğretmenlerinin mesleki süreçlerine katkı sağlayacaktır. Bu çalışmanın amacı zihnin engelliler öğretmenliği lisans programından yeni mezun olan kişilerin mesleki süreçlerinde yaşadıklarına ilişkin deneyimleri ve mezun oldukları lisans programının mesleki deneyimlerini nasıl etkilediğine ilişkin görüşlerini incelemektir. Belirtilen amaç doğrultusunda 6 öğretmenle yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmış ve bu görüşmeler içerik analiziyle çözümlenmiştir. Araştırma nitel araştırma yöntemlerinden fenomenolojik desenle gerçekleştirilmiştir. Araştırma bulguları zihnin engelliler öğretmenlerinin mesleki süreçlerinde yaşadıkları olumlu ve olumsuz deneyimlerin lisans eğitimleriyle ilişkili olduğunu göstermektedir. Ayrıca lisans programındaki derslerin yalnızca ilgili anabilim dalındaki yetersizlik gruplarını kapsamaması ve uygulamalarla desteklenerek yürütülmesi gerektiği ortaya çıkan diğer bulgulardandır. Araştırma bulguları doğrultusunda farklı yetersizlik gruplarına yönelik derslerin artırılması, kuramsal derslerin içeriğinin farklılaştırılarak yürütülmesi ve derslerin uygulama boyutunun artırılması önerilebilir.

Anahtar sözcükler: Özel eğitim öğretmenliği, özel eğitim öğretmenliği lisans programı, program değişikliği, öğretmen yetiştirme

ABSTRACT: Special education teachers, graduating from the undergraduate programs of special education, work with the individuals that have special needs. Special education teachers experience various problems while working on the field. The problems that they experience are also related to undergraduate education. For this reason, having undergraduate programs become more powerful, qualified and sufficient will contribute to the professional processes of special education teachers. The purpose of this study is to determine the views of graduates teacher training program in intellectual disabilities on the program that they graduated from this program by starting from the experiences that they had in their professional processes. In parallel with this stated purpose, semi-structured interviews were made with 6 teachers, and these interviews were analyzed with content analysis. The research was conducted with the phenomenological pattern which is one of the qualitative research methods. The research findings show that the negative and positive experiences, which special education teachers (for students with intellectual disabilities) experienced in their professional processes, are related to their undergraduate educations. Additionally, the other revealed findings are that the lessons in the undergraduate program do not cover only the disabled groups in the given program, and it is necessary to conduct them by supporting with practices. According to the research findings, it can be recommended to increase the lessons toward different insufficiency groups; to conduct the theoretical lessons' context by differentiating; and to increase the practice parts of the lessons.

Keywords: Special education teacher, special education teacher programme, curriculum change, teacher training

Bu makaleye atıf vermek için:

Doğan, S. ve Güven, M. (2021). Yeni mezun zihin engelliler öğretmenlerinin yaşadıkları sorunlara ve mezun oldukları lisans programına ilişkin görüşlerinin incelenmesi, *Trakya Eğitim Dergisi*, 11(1), 113-132.

Cite this article as:

Dogan, S. D. & Guven, M. (2021). Investigation of the opinions of new graduated special education teachers' regarding the problems they have and the undergraduate program they graduated. *Trakya Journal of Education*, 11(1), 113-132.

¹ Arş. Gör., Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümü, serapdogan@anadolu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4045-7825

² Prof. Dr., Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, mguven@anadolu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4139-729X

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

The undergraduate special education programs, having been separated under departments since the academic year of 2016-2017, were gathered under special education teacher training program. After the updating works that the Council of Higher Education performed, what their impact on and contribution to the literature of the undergraduate special education programs will be revealed by the conducted researches. However, it is seen that with the transition to the special education teacher training program, there have been only two studies (Büyükalan Filiz, 2018; Ulay, 2018). When the studies in the national literature are examined, it is seen that there are a limited number of studies toward determining the views and suggestions of the graduates of the department of special education teacher training program in intellectual disabilities about the program that they graduated from (Karasu et al., 2014a; Özer, 1995).

The changes that were experienced in the special education field affects not only prospect teachers but also different individuals like academicians and teachers (Büyükalan Filiz et al., 2018). Teachers are the main persons who give the most reliable result in the evaluation of a program. It is because teachers are those who will reflect the outputs of the program. That special education teachers, despite having graduated from an undergraduate program, also experience various difficulties in such subjects as working, providing qualified education, presenting and developing professional skills has the capacity to explain this situation (Dedeoğlu, Durali, Tanrıverdi Kış, 2004). Making scientific studies that determine the causes of these experienced difficulties and provide solutions is important so as to (a) finding out the problems that special education teachers experience and developing solutions related to these, (b) increasing teachers' quality - hence ensuring improvement in students' performances (Goldhaber, 2016; Konstantopoulos and Chung, 2011; Laczko-Kerr and Berliner, 2002; Zeichner, Payne and Brayko, 2015).

Method

Regarding the aforementioned facts, the purpose of this study is to determine the suggestions of special education teachers (for students with intellectual disabilities) on the program that they graduated from and toward the improvement of this program by starting from the experiences that they had in their professional processes. With this given reasoning, phenomenology, which is one of the qualitative research methods, was used in this research. Phenomenology is a qualitative research type which examples individuals' approach to and opinions on the events or situations regarding their life experiences (Bogdan and Biklen, 2009; Brantlinger, Jimenez, Klingner, Pugach and Richardson, 2005, Merriam, 2009). The phenomena in this study are the perspectives of the individuals who graduated from the department of special education teacher training program in intellectual disabilities, their views on the program that they graduated from based on the experiences that they had and their suggestions toward the relationship of the professional processes to the undergraduate program and the improvement of the undergraduate program.

6 teachers who graduated from the Department of Special Education Teacher Training in Intellectual Disabilities in Anadolu University in the spring term of 2017-2018 participated the study. The teachers were determined by using the snowball method, one of the purposive sampling methods, and the criterion sampling method. In this study, data were collected with semi-structured interviews which consists of 5 interview questions. Research data were collected by making face-to-face interviews with the participants and asking the questions of the semi-structured interviews. The answers that the teachers gave were analyzed by the means of the content analysis.

Finding, Discussion and Conclusion

As the result of the interviews, the teachers' answers were categorized under the themes of "contribution to theory and practice," "problems that are experienced while teaching and their causes," "views and suggestions about undergraduate education". The interviewed individuals stated the contributions of the lessons which they took during undergraduate education in a different way. The teachers' answers consist of the theme of the lessons' "contribution to theory and practice", and of the subthemes of "theoretical knowledge," "contribution to the practice," and "development of personal traits". The second theme of the study is the problems that are experienced in teaching and their causes. This theme is made up of two subthemes as the knowledge and practice deficiency regarding the

deficiency groups and the problems regarding the teacher's qualification. The knowledge and practice deficiency for different deficiency groups refers to the lack of experience and knowledge about the deficiency groups that the special education teachers (for students with intellectual disabilities) did not see in their undergraduate educations, that were not included in the undergraduate program and that they did not encounter with in their applied lessons (Teaching Practice I and II). The theme of views and suggestions about undergraduate program consists of three subthemes as the lessons that are necessary to be included, the lessons that contribute to the professional process and the lesson contents that should be organized. It consists of three subthemes as the lessons that are necessary to be included, the lessons that contribute to the professional process and the lesson contents that should be organized. The subtheme of the lessons that are necessary to be included is consisted of the lessons that they did not take during their undergraduate education but should be included in the undergraduate program regarding their own experiences. The subtheme of the lessons that have a contribution to the professional process consists of the lessons that are the most related to the professional processes of the teachers. The lesson contents that are needed to be organized consist of the lesson contents that the teachers took in their undergraduate education but thought that they should be different in some ways.

In this study, it is aimed at determining the views of the individuals who graduated from the Department of Special Education Teacher Training Program in Intellectual Disabilities in Anadolu University about the program that they graduated from and the improvement of this program, starting from the experiences that they had during their professional processes. In parallel with the aforementioned general aim, semi-structured interviews were made with the participants and five questions were asked to them, in the study. According to the answers that the special education teachers (for students with intellectual disabilities) gave, 3 themes occurred as the theory and practice contributions, the problems and causes of the difficulties that were experienced in teaching, and their views and suggestions on the undergraduate education. When the research findings are taken into consideration, it is seen that the negative and positive experiences, which special education teachers (for students with intellectual disabilities) experienced in their professional processes, are related to their undergraduate educations. The interviewed teachers stated the benefits that the undergraduate education provided as having knowledge about the students that they are working with, making a practice with the students and developing different personality traits. When the findings are looked at, it is seen that the teachers have many problems, and these problems are due to the deficiencies that are caused by the lessons that are not included in their undergraduate education and teacher's qualification. When the views and suggestions of the teachers that are about the improvement of the undergraduate education of the teachers, being another finding of the research, are taken into consideration, the teachers stated that new lessons must be included in the program, and these lessons should be in a way that comprehends applied, theoretical, innovative and up-to-date developments. Regarding the lessons that contribute to the professional process, they remarked that the applied behavior analysis lesson had the most contribution to the professional process. In respect to the lessons that are necessary to be included, they stated views and suggestions about the contents and teaching of the theoretical and applied lessons. The research findings show that the teachers do not see their professional processes independent from the undergraduate education, and the undergraduate education's being qualified in terms of such variables as content, teaching, and evaluation is related to their teaching profession. Alongside the stated points of the research, there are some suggestions in order to make a contribution to both the literature and teachers as well as different shareholders like preservice teachers and academic members. The suggestions are as follows for application: (a) In undergraduate programs, the content of the theoretical lessons can be expanded with the applications that prospect teachers find to be teaching, (b) an opportunity to make an observation can be provided for the theoretical lessons in the situations when it is impossible to make an application due to the reasons like the number of branches and students and the academic calendar, The suggestions for future researches can be sorted as such: (a) In this study, interviews were made with the mentally disabled teachers that graduated from Anadolu University. Similar studies can be made with the individuals who graduated from the deaf, blind and gifted/talented teaching programs, (b) the views and suggestions of the individuals who are going to graduate from the special education teaching program can be taken on the undergraduate program (c) the views and suggestions of the graduates on the program can be evaluated with data collection instruments (questionnaire, scale, focus group interview, etc.).

GİRİŞ

Eğitim, dünyada gelişmiş ülkelerde de görüldüğü gibi, bireylerin ve toplumların ilerlemesini sağlayan en önemli araçlardan biridir (Osarenren-Osaghae ve Irabor, 2018). Ayrıca önemi gittikçe artan bir olgu olduğu da bilinmektedir. Öğretmen, öğrenci ve program eğitimde en önemli üç değişkendir (Kaplan Sayı, 2018; Üstüner, 2004). Bu bileşenlerden biri olan öğretmenler eğitimin sürekliliğinin sağlanmasında kilit rol oynamaktadır (Atanur-Baskan, Aydın ve Madden 2006; Erişti, 2008; Hopkins ve Stern, 1996). Hiç şüphesiz eğitimin istendik sonuçları doğurması ve etkili şekilde devam etmesi öğretmen yeterlikleri ve özelliklerine bağlıdır (Darling-Hammond ve Youngs, 2012; Hofman ve Dijkstra, 2010; Şişman, 1999; Van Maele, Van Houtte, 2009). Bir başka deyişle eğitimin temel işlevlerini yerine getirmek ve etkili bir şekilde devam etmesini sağlamak için öğretmenler temel rol oynarlar (Celep 2004; Gül, 2004; Kozikoğlu ve Soyalp, 2018). Öğretmenlerin rol, görev ve sorumlulukları yerine getirmeleriye belli bilgi ve becerilere sahip olmalarıyla sağlanır.

Öğretmenler bilgi, beceri, tutum ve yeterlikleri Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) ve Yükseköğretim Kurumu (YÖK) aracılığıyla edinirler. MEB öğretmenlerin gereksinimlerden yola çıkarak hizmet içi eğitim, kurs ve seminer gibi eğitimler düzenleyerek gerekli çalışmalarını gerçekleştirmektedir (MEB, 2017). YÖK ise öğretmen adaylarının hizmet öncesi eğitim sürecinde, lisans programlarının hazırlanması ve üniversitelerce uygulanması konularından sorumludur. Öğretmen yetiştirme üniversitelerle ilgili bir alandır (Ellis ve Childs, 2019). Bu süreçte üniversiteler özgüvenli, istekli ve başarılı öğretmenlerin yetiştirilmesinde önemli rol oynamaktadır (Herbert ve Hobbs, 2018). Öğretmen yetiştirme YÖK'e bağlı olarak, eğitim fakültelerinde öğretmenlik lisans programlarının uygulanmasıyla sağlanmaktadır. YÖK'ün 30 Mayıs 2018 tarihli son güncellemeleriyle birlikte üniversitelerde 25 farklı öğretmenlik lisans programının bulunduğu ve bunlardan birisinin de özel eğitim öğretmenliği programı olduğu görülmektedir (YÖK, 2018).

Özel eğitim öğretmenliği programı, özel gereksinimli öğrencilere hizmet verecek personeli yetiştirmek amacıyla alan eğitimi, meslek bilgisi ve genel kültür derslerinden oluşan içerikle hazırlanan programdır. Özel eğitim öğretmenlerini yetiştirmek için hazırlanan programın ilk olarak 1953-1954 yılları arasında Gazi Eğitim Enstitüsü bünyesinde minimum 3 yıl ilkokul deneyim sahibi olmak koşuluyla öğretmenlere iki yıllık yükseköğretim programı verilmiştir. 1979 yılına kadar öğretmenlere sertifika programlarıyla eğitimler sunularak özel eğitim öğretmeni olmak için gerekli bilgi ve becerileri kazanmaları sağlanmıştır. 1983 yılına gelindiğinde Anadolu Üniversitesi'nde özel eğitim öğretmenliği programı açılmıştır (MEB, 2011). Program, özel gereksinimli bireylere eğitim vermek amacıyla özel yetiştirilmiş personelin bilgi ve becerilere sahip olması amaçlanarak hazırlanmıştır. Özel eğitim öğretmenliği lisans programı 1983 yılından günümüze kadar sürekliliğini koruyarak devam etmiş olmakla birlikte geçmişten günümüze farklı yapılar, yaklaşımlar benimsenerek yürütülmüştür (Büyükalın-Filiz, Çelik-Şahin, Tufan ve Karaahmetoğlu, 2018; Karasu, Aykut ve Yılmaz, 2014a).

Özel eğitim öğretmenliği lisans programının 1986 ve 1990 yılları arasında *kategorik olmayan yapı* olarak bilinen ve belli bir engel grubu yerine birden fazla engel grubuna yönelik (Brownell, Sindelar, Kiely ve Danielson, 2010) dersleri kapsayan içerikle benzerlik göstererek şekillendiği görülmektedir (Karasu, Aykut ve Yılmaz, 2014). 1990-2016 yılları arasında ise *kategorik* olarak bilinen yapıya benzerlik göstererek belli engel gruplarına göre ayrılmış (Ysseldyke ve Marston, 1998) anabilim dallarında eğitim verildiği görülmektedir (Karasu, Aykut ve Yılmaz, 2014a). Bu anabilim dalları zihin engelliler eğitimi anabilim dalı (örn. Gazi Üniversitesi) /zihinsel engellilerin eğitimi anabilim dalı (örn. Anadolu Üniversitesi), işitme engellilerin eğitimi anabilim dalı (örn. Anadolu Üniversitesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi), görme engelliler eğitimi anabilim dalı (Gazi Üniversitesi) ve üstün zekâlılar öğretmenliği anabilim dalı (İstanbul Üniversitesi) alanlarını kapsamaktadır.

Özel eğitim bölümünde anabilim dallarına ayrılmış olarak devam eden lisans programlarının adı YÖK'ün 29 Nisan 2015 tarihli 387 sayılı yazısı ile *özel eğitim öğretmenliği* olarak değiştirilmiş ve bu kararın ardından özel eğitimde öğretmen yeterlikleri üzerine toplantı yapılmıştır. Yapılan toplantının ardından özel eğitimde uluslararası standartları yakalamak, daha nitelikli öğretmen adaylar yetiştirmek ve atama politikalarına uyum sağlamak gibi başlıklar dikkate alınarak anabilim dallarına ayrılan lisans programlarının özel eğitim öğretmenliği olarak tek bir çatı altında birleştirilmesine karar verilmiştir. Bu karar YÖK Başkanlığınca üniversitelere 8 Ocak 2016 tarihinde 75850160-104.01.02.01/843 sayılı

yazıyla gönderilmiştir. Alınan kararın ardından 2016-2017 eğitim-öğretim yılından başlamak üzere anabilim dallarına ayrılan lisans programları özel eğitim öğretmenliği altında birleştirilmiştir.

Öğretmen yetiştirme alanında 2016-2017 eğitim-öğretim yılından başlamak üzere yapılan değişikliklerin ardından eğitim sistemindeki yapısal değişiklikler, güncel gelişme ve eğilimler, toplumda değişen talep ve gereksinimler doğrultusunda bütün öğretmen yetiştirme programlarında bölüm ve anabilim dalı yönünden yapılandırmaya gidilmesi ve bütün öğretmen yetiştirme programlarının güncelleştirilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bölüm ve anabilim dalı şablonları hazırlanmış ve YÖK Genel Kurul'unun 28.02.2017 tarihli kararıyla üniversitelere gönderilmiştir. Üniversitelerden gelen dönüşler doğrultusunda lisans programlarına ilişkin güncellenen programlar son halini almıştır.

2018-2019 eğitim-öğretim yılında birinci sınıfa yeni başlayacak olan öğretmen adaylarından başlamak üzere uygulanacak olan öğretmen yetiştirme programlarına özel eğitim öğretmenliği açısından bakıldığında yapılan değişikliklerin bazılarının; (a) Ders saatinin 166 saatten 162'ye düşürülmesi, (b) seçmeli derslerin % 25 oranında artırılması, (c) seçmeli ders grupları altı alt uzmanlık alanına (zihin yetersizliği, otizm spektrum bozukluğu, öğrenme güçlüğü, özel yetenek, işitme yetersizliği, görme yetersizliği) göre gruplara ayrılması, (d) Özel eğitim öğretmenliğinden mezun olabilmek için öğretmen adayının en az beş farklı uzmanlık alanından seçmeli ders alması ve belirlediği uzmanlık alanından ise yedi seçmeli ders alma zorunluluğunun bulunması olduğu görülmektedir (YÖK, 2018).

Özel eğitim alanında yaşanan değişiklikler sadece öğretmen adaylarını değil akademisyenler ve öğretmenler gibi farklı kişileri de etkilemektedir (Büyükalın-Filiz vd., 2018). Nitekim YÖK tarafından yapılan güncelleme çalışmalarında da eğitim fakültesi/eğitim bilimleri fakültesi yöneticilerinin, öğretim üyelerinin ve MEB personeli ve özel eğitim öğretmenlerinin görüşlerinin alındığı belirtilmektedir. Öğretmenler bir programın değerlendirilmesinde en güvenilir sonucu veren kişilerin başında gelmektedir. Çünkü programın çıktılarını yansıtacak olan öğretmenlerdir. Özel eğitim öğretmenlerinin lisans programından mezun olmalarına karşın alanda çalışmak, nitelikli eğitim sunmak, mesleki becerileri sergilemek ve geliştirmek gibi konularda çeşitli güçlükler yaşamaları da bu durumu açıklar niteliktedir (Dedeoğlu, Duralı, Tanrıverdi Kış, 2004). Yaşanılan bu güçlüklerin nedenlerini belirleyen, çözümler üreten bilimsel çalışmaların yapılması; (a) özel eğitim öğretmenlerinin yaşadığı problemleri belirlemek ve bunlara ilişkin çözümler üretmek, (b) öğretmen niteliğini arttırmak -dolayısıyla öğrenci performansında ilerlemeyi sağlamak- adına (Goldhaber, 2016; Konstantopoulos ve Chung, 2011; Laczko-Kerr ve Berliner, 2002; Zeichner, Payne ve Brayko, 2015) önemlidir.

Yukarıda da belirtildiği gibi özel eğitimde; öğretmen yetiştirme, öğretmen yeterliği ve niteliği, öğretmenlik programı vb. gibi konuları içeren çalışmalar pek çok açıdan önem taşımaktadır. YÖK'ün yaptığı güncelleştirme çalışmaları sonrasında özel eğitim öğretmenliği lisans programlarının alanyazına etkisi ve katkısının ne olacağı kuşkusuz yapılacak araştırmalarla ortaya çıkacaktır.

Türkiye'de zihin engelliler öğretmenleriyle farklı konularda çalışmaların yapıldığı görülmektedir. Bu konuların; zihin engelliler öğretmenlerinin mezun oldukları programın içerik ögesini belirlemeye yönelik (Özer, 1995), zihin engelliler öğretmenlerinin ve öğretmen adaylarının lisans programları, öğretmen yetiştirme ve eğitim fakülteleri ile ilgili görüş ve önerileri (Dedeoğlu vd., 2004), lisans programlarına, alan ve kişisel yeterliklerini (Ergül, Baydık ve Demir, 2013), zihin engelliler öğretmenlerinin mezun oldukları lisans programına ilişkin görüşlerini (Karasu, Aykut ve Yılmaz, 2014a) belirlemeye yönelik olduğu görülmektedir. Ayrıca, zihin engelliler öğretmenlerinin hizmet içi eğitim gereksinimlerini (Karasu, Aykut ve Yılmaz, 2014b), mesleki sorunlarını belirlemeye (Ergenekon, 2004) yönelik çalışmaların da gerçekleştirildiği görülmektedir.

2016 yılından itibaren özel eğitim öğretmenliği lisans programına geçişle birlikte ülkemizde yeni programa ilişkin yalnızca iki çalışmaya ulaşılmıştır (Büyükalın Filiz, 2018; Ulay, 2018). Ulay (2018), yaptığı çalışmada zihin engelliler öğretmenlerinin ve farklı alanlardaki akademisyenlerin (özel eğitim, eğitim programları ve öğretim) özel eğitim öğretmenliği lisans programı ile zihin engelliler öğretmenliği yeterlikleri açısından incelenmesini, Büyükalın Filiz vd., (2018) ise çalışmalarında özel eğitim öğretmenliğinde yapılan değişikliğe ilişkin 12 öğretim üyesinin görüş ve önerilerini belirlemeyi amaçlamıştır. Yapılan tüm çalışmalar incelendiğinde, zihin engelliler öğretmenliği lisans mezunlarının mezun oldukları programa ilişkin görüş ve önerilerini belirlemeye yönelik sınırlı sayıda çalışma

(Karasu vd., 2014a; Özer, 1995) olduğu görülmektedir. Özel eğitim öğretmenliği programında çeşitli değişiklikler yapılmasına rağmen bu değişikliklere ilişkin sınırlı sayıda çalışmanın yapılması bu çalışmalara halen gereksinim duyulduğunu göstermektedir. Ayrıca özel eğitim öğretmenliği programında yapılan değişikliklerin uygulamaya yansımaları en iyi gösterecek kişilerin başında öğretmenler gelmektedir. Özel eğitim öğretmenliği programının uygulanmasında yaşananlara ilişkin bilgi edinebilmek için öğretmenlerin görüş, deneyim ve önerilerini ele alan çalışmaların yapılmasına gereksinim duyulmaktadır. Nitelikli öğretmen eğitiminin sadece hizmet içi eğitimi kapsamadığı hizmet öncesi eğitimin niteliğiyle de ilişkili olduğu bilinmektedir (Kozikoğlu ve Senemoğlu, 2018). Zihin engelliler öğretmenliği lisans programına yönelik görüş ve deneyimlerle programa ilişkin gelecek beklentilerinden yola çıkılarak daha nitelikli bir özel eğitim öğretmenliği programı oluşturmanın tüm paydaşlara sağlayacağı katkılar (a) zihin engelliler öğretmenliği lisans programındaki eksikliklerden yola çıkılarak özel eğitim programındaki dersleri ve içerikleri belirlemek ve düzenlemek, (b) zihin engelliler öğretmenlerinin görüşleriyle lisans programının olumlu yanlarından hareketle hangi derslere daha çok ağırlık verilmesi gerektiğine ilişkin bir fikir oluşturmak (c) Özel eğitim öğretmenliği lisans programının “etkili olması” sadece programın hedeflerinden ve içeriğinden oluşmamaktadır. Etkililiği belirleyen en önemli noktalardan biri programın uygulayıcısı olan öğretmenlerdir (Arslan ve Özpınar, 2008). Bu nedenle, özel eğitim alanında iyi öğretmenlerin var olması için donanımlı ve nitelikli öğretmen adaylarının yetişmesine hizmet sunmak olarak sıralanabilir. Ayrıca özel eğitim öğretmenliği lisans programındaki değişikliğinin öğretmenler açısından ele alınmasının hem onların mesleki yaşantılarındaki gereksinim ve güçlükleri ortaya koymak hem de bu güçlükler ve gereksinimler dikkate alınarak uygulamaya yönelik daha reel çözümler sunmak açısından önemlidir. Son olarak öğretmenlerin mesleki süreçlerindeki deneyimlerinden yola çıkarak mezun oldukları lisans programına ilişkin önerilerde bulunmasının ise hizmet öncesi eğitimin niteliğini arttırmak ve hizmet içi eğitimle olan ilişkisini daha nitelikli, güçlü ve bütünlüklü hale getirmek adına önem taşıdığı düşünülmektedir.

Belirtilen gerekçeler doğrultusunda bu çalışmanın amacı zihin engelliler öğretmenliği lisans programından yeni mezun olan kişilerin mesleki süreçlerinde yaşadıklarına ilişkin deneyimleri ve mezun oldukları lisans programının mesleki deneyimlerini nasıl etkilediğine ilişkin görüşlerini belirlemektir.

Belirtilen genel amaç doğrultusunda aşağıdaki araştırma sorularına yanıt aranmıştır:

- 1) Zihin engelliler öğretmenlerinin mesleki süreçlerine ilişkin deneyimleri ve görüşleri nelerdir?
- 2) Zihin engelliler öğretmenlerinin lisans programında aldıkları derslere ilişkin görüşleri nelerdir?
- 3) Zihin engelliler öğretmenlerinin mezun oldukları lisans programına ilişkin beklentileri nelerdir?

YÖNTEM

Araştırma Deseni

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemleri desenlerinden fenomenoloji kullanılmıştır. Fenomenoloji, kişilerin yaşam deneyimleriyle olaylara ya da durumlara bakış açısını, görüşünü inceleyen bir nitel araştırma türüdür (Bogdan ve Biklen, 2009; Brantlinger, Jimenez, Klingner, Pugach ve Richardson, 2005, Merriam, 2009). Fenomenolojide araştırmacılar özel bir durum ya da olaya karşı kişilerin bakış açılarını, olay ya da durumla olan etkileşimini ve olayların kişiler üzerindeki yansımalarını anlama çabasındadırlar (Bogdan ve Biklen, 2009). Bu çalışmadaki fenomen zihin engelliler öğretmenlerinin mesleki süreçlerindeki yaşadıkları deneyimler ve mezun oldukları lisans programının bu deneyimleri nasıl etkilediğidir. Fenomenolojinin özellikle hakkında çok az ya da sınırlı bilgi sahibi olunan konuları araştırmak için kullanıldığı alanyazında belirtilmektedir (Flowerday ve Schraw, 2000). Bu çalışma, özel eğitim öğretmenliği lisans programına ilişkin görüş ve önerilerin belirlenmesinde zihin engelliler öğretmenliği mezunlarıyla görüşmeler yapılması ve mesleki süreç deneyimlerinden yola çıkarak lisans programındaki derslere yönelik değerlendirmelerde bulunmaları açısından sınırlı sayıda çalışma arasındadır.

Katılımcılar

Araştırmanın çalışma grubunu 2017-2018 bahar döneminde Anadolu Üniversitesi Zihin Engelliler Öğretmenliği Lisans Programı'ndan mezun olan 6 kişi oluşturmaktadır. Bu çalışmada katılımcıların yeni mezunlardan seçilmesi, özellikle mesleklerinin ilk yıllarını yaşayan öğretmenlerin beklenmeyen durum ya da olaylara karşı ne yapacağını bilememeleri, kaygı duymaları ve süreci yönetememeleri gibi durumlardan kaynaklı olarak öğretmenlik mesleğini istedikleri biçimde yerine getirememeleri ve yaşadıkları bu zor süreçlerden kaynaklı olarak mesleklerini bırakma noktasına gelebilecekleri sonucundan hareketle seçilmiştir (Billingsley, 2004; Billingsley, Bodkins ve Hendricks, 1993; Billingsley, Carlson ve Klein, 2004; Boyer ve Lee, 2001; Ergenekon, 2004). Bu bağlamda mesleki süreçlerinin ilk yılında olan öğretmenlerin deneyimlerinin incelenmesi ve öğretmen yetiştirme sürecinde önemli rol oynayan lisans programlarının da bu bağlamda ele alınmasının yukarıda belirtilen olumsuz durumların bütünlüklü bir bakış açısıyla yaklaşılmasının önemli olduğu düşünüldüğü için araştırmanın katılımcıları zihin engelliler öğretmenliği lisans programından yeni mezun olan öğretmenlerle gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın katılımcıları amaçlı örnekleme yöntemlerinden kartopu ve ölçüt örnekleme yöntemi kullanılarak belirlenmiştir. Kartopu örnekleme, katılımcı ya da görüşülen kişiye araştırmacının bu kişiye başka kişilerin olup olmadığı sorarak örnekleme genişletmesidir (Babbie, 2013). Bu çalışmada araştırmacının kendisini lisans öğrencisi iken tanıdığı, araştırmacıyla aynı ilde ikamet ettiğini bildiği Su Hanım'a telefonla ulaşılmıştır. Su Hanım ile yapılan telefon görüşmesi sonucunda yüz yüze görüşmek için randevulaşmıştır. Araştırmacı Su Hanım ile görüşmesinde araştırmanın konusu, amacı hakkında bilgi vermiş ve çalışmaya ondan başka kişilere ulaşmak için yardım istemiştir. Ardından Su Hanım'ın önerileri sonucunda diğer kişilere ulaşılmıştır. Kişilere ulaşırken belli ölçütler dikkate alınarak araştırma için çalışma grubu oluşturulmuştur. Bu ölçütler, ölçüt örnekleme yöntemine uygun olarak araştırmacı tarafından belirli ölçütler belirlenerek oluşturulmuştur. Burada ölçüt olarak bahsedilen durum bizzat araştırmacı tarafından oluşturulabileceği gibi daha önce belirlenmiş ölçütler listesi de kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek). Bu çalışmada ölçütler ve belirlenme gerekçeleri şu şekildedir; (a) Katılımcıların mezun oldukları lisans programına ilişkin en güncel bilgiyi yansıtması ve 2016-2017 eğitim öğretim yılından itibaren adı özel eğitim öğretmenliği olan programa geçiş yapmadan önceki son lisans programlarından birisi olduğu için 2017-2018 yaz döneminde Anadolu Üniversitesi zihin engelliler öğretmenliği programından mezun olmak, (b) Katılımcıların uygulamada yaşadığı güçlükleri görebilmek için en az bir özel gereksinimli birey ile uygulama deneyimine sahip olmak, (c) Araştırmacının Eskişehir' de yaşaması, katılımcıların mezun oldukları lisans programına ilişkin uygulama yapma olasılığının daha yüksek olması ve katılımcılarla bire bir etkileşime girmeyi kolaylaştırdığı için katılımcıların Eskişehir' de yaşaması kriter olarak belirlenmiştir. Ölçütler belirlendikten sonra bu ölçütleri karşılayan 9 öğretmenden gönüllü olan 6 öğretmen çalışmanın katılımcılarını oluşturmuştur. Katılımcılara ilişkin bilgiler Tablo 1' de yer almaktadır.

Veri Toplama Aracı

Bu çalışmada veriler, nitel araştırmalarda sıklıkla kullanılan veri toplama yöntemlerinden biri olan yarı yapılandırılmış görüşmeler ile toplanmıştır. Araştırma sorularına yanıt bulmak için araştırmacılar tarafından görüşme soru formu oluşturulmuş ve alandan iki uzmana gönderilmiştir. Uzmanlardan gelen dönütler doğrultusunda soru formu 5'i yarı yapılandırılmış görüşme sorularından, 10'u ise demografik bilgilere ilişkin olmak üzere toplamda 15 soru ile son halini almıştır. Soru formu üç bölüme ayrılmıştır. Birinci bölüm, katılımcıların çalışma hakkında bilgilendirilmesini (çalışmanın amacı, uygulama süreci ve görüşme ilkeleri vb.) ve gönüllü katılım formunu içerirken, ikinci bölüm katılımcıların demografik bilgilerini (yaş, cinsiyet, mezuniyet notu, çalışma yılı vb.) içermektedir. İlk iki bölüm 10 sorudan oluşmaktadır. Soru formunun üçüncü bölümü ise 5 görüşme sorusundan oluşmaktadır. Uzmanlardan gelen dönütler doğrultusunda görüşme sorularına son hali verilmiştir. Araştırmadaki yarı yapılandırılmış görüşme soruları izleyen şekildedir:

1. Öğretmenlik mesleği sürecinde yaşanan sorunlar var mı? Varsa nelerdir?
2. Zihin engelliler öğretmenliği lisans programında alınan dersler mesleki süreç açısından yeterli miydi?
 - a) (Yeterliyse) örnekler vererek açıklar mısınız?

- b) (Yeterli değilse) örnekler vererek açıkla mısınız?
3. Zihin engelliler öğretmenliği lisans programında alınan derslerin öğretmenlik mesleği sürecine ne gibi katkıları bulunmaktadır?
 4. Zihin engelliler öğretmenliği lisans programında alınan derslerden en çok hangisinin mesleki sürecinizle ilgisi bulunmaktadır?
 - a) Ne tür bir ilgisi bulunmaktadır? Örneklerle açıkla mısınız?
 5. Zihin engelliler öğretmenliği lisans programında hangi derslerin olmasını isterdiniz ve bu derslerin özellikleri neler olmalıydı?

Tablo 1.

Katılımcıların demografik bilgileri

Kod	İsim	Yaş	Cinsiyet	Mezun Olunan Yıl	Lisans not ortalaması*	Çalışma süresi (yıl/ay)	Çalışılan çocuk ve yaş grubu	Çalışılan Kurum/ Yer	Aylık Gelir
Fatma		23	Kadın	2018	3.21	1yıl	OSB, İY+ZY, DKB, ÖG,4-16 yaş	ÖD	3000 ve üzeri
Hasan		23	Erkek	2018	2.40	1,5 ay	OSB+Z, 8 yaş	ÖEUO (DÜÖ)	1.500-3000
Selda		23	Kadın	2018	3.31	1yıl	OSB, DEHB, ZY, 6-12	ÖD	3000 ve üzeri
Su		24	Kadın	2018	3.38	1 yıl	OSB, ZY, ÖG, 8-12 yaş	ÖERM	1.500-3000
Ahmet		23	Erkek	2018	3.02	4 ay	OSB-8-12 yaş	İlkokul (DÜÖ)	1.000-1.500
Sibel		24	Kadın	2018	3.21	4 ay	OSB-6-8 yaş	ÖD	500-1000

* Lisans not ortalaması 4,00 üzerinden hesaplanmaktadır.

OSB: Otizm Spektrum Bozukluğu, ZY: Zihin Yetersizliği, İY: İşitme yetersizliği, DKB: Dil ve Konuşma bozukluğu, ÖG: Öğrenme Güçlüğü, DEHB: Dikkat eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu, ÖD: Özel ders, ÖEUO: Özel Eğitim Uygulama Okulu, DÜÖ: Ders ücretli öğretmenlik, ÖERM: Özel Eğitim Rehabilitasyon Merkezi.

Verilerin Toplanması

Araştırma verileri katılımcılarla yüz yüze görüşülerek yarı yapılandırılmış görüşme sorularının sorulmasıyla toplanmıştır. Görüşmeler birinci yazar tarafından 1 Aralık- 22 Aralık 2018 tarihleri arasında katılımcıların belirttikleri gün ve saatlerde onlarla yüz yüze görüşülerek yapılmıştır. 5 katılımcı ile gürültünün olmadığı bir kafede, 1 katılımcı ile Eğitim Fakültesi'nde araştırmacının ofisinde görüşülmüştür. Araştırmacının ofisinde görüşme sırasında yalnızca katılımcı ve araştırmacı yer almıştır. Ofiste kapının en uzağındaki masaya gürültü kaynaklarından uzak kalınması amacıyla karşılıklı oturulmuştur. Ofis içerisinde üç masa sandalye ve üç bilgisayar bulunmaktadır. Ofiste görüşme yapılan

masanın üstünde sadece ses kayıt cihazı yer almıştır. Görüşmeler sırasında katılımcıların gönüllü katılım davranışlarına ilişkin bilgilendirmeler yapılmış ayrıca yazılı ve sözlü olarak onayları alınmıştır. Görüşmeler ses kayıt cihazı ve telefon ile kaydedilmiştir. Görüşmeler esnasında birinci yazar tarafından ayrıca notlar alınmıştır. Görüşmeler 10-32 dakika arasında sürmüştür.

Araştırma Etiği

Tüm bilimsel araştırma yöntemlerinde olduğu gibi katılımcı grubun insanlardan oluştuğu araştırmalarda dikkat edilmesi gereken belli başlı etik ilkeler bulunmaktadır (Bogdan ve Biklen, 2009; Yıldırım ve Şimşek, 2003). Bu evrensel etik ilkeler katılımcıların bilinçli olarak onayları, gizlilik, özel hayata saygı duymak ve herhangi bir zarar vermemek, yanıltıcı-aldatıcı bilgi, düşünce, söylem ve davranış sahibi olmama ve verilere sadık kalmaktır. Birinci yazar araştırma sürecini belirtilen ilkeler doğrultusunda ve bu ilkelere uyararak sürdürmüştür. Bu doğrultuda birinci yazar katılımcıları araştırma hakkında bilgilendirmiş ve çalışmaya gönüllü olarak katılmak isteyenlerin yazılı ve sözlü izinlerini almıştır. Ayrıca istedikleri zaman araştırmadan ayrılma hakkına sahip oldukları belirtilmiştir. Ayrıca görüşülen kişilerin gerçek ad-soyadları kullanılmamış onlara birer kod isim verilmiştir. Gizliliği sağlamak adına her katılımcının görüşme süreci bilgisayara şifreli klasörlerle kaydedilmiştir.

Verilerin Analizi

Zihin engelliler öğretmenlerinin mezun oldukları programa ilişkin deneyimlerinden yola çıkarak mezun oldukları lisans programına ilişkin görüş ve önerilerini derinlemesine öğrenmeyi amaçlayan bu çalışmada katılımcılarla yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Görüşmelerde katılımcıların verdikleri yanıtlar içerik analizi yoluyla analiz edilmiştir. İçerik analizi belli bir konuda ortaya çıkan çeşitli veri/verilerin birbiriyle ilişkilerinin, temaların, çıkarımlarının ve yargılarının dikkatli, sistematik ve detaylı olarak incelenmesidir (Neuendorf, 2002; Patton, 2002). Araştırma verileri NVivo Windows 12 paket programında analiz edilmiştir. Verilerin analizi süreci şu şekilde gerçekleştirilmiştir: Görüşülen her kişinin görüşme sorularına verdikleri yanıtlar birinci yazar tarafından metne dönüştürülmüş ve ses kayıtlarını tekrar tekrar dinleyerek metnin kontrolünü yapmıştır. Görüşme yapılan kişilerin görüşme sorularına verdikleri yanıtlar araştırma amacı göz önünde bulundurularak incelenmiş ve kodlar oluşturulmuştur. Katılımcıların verilerinden elde edilen kavramlar dikkate alınarak oluşturulan kodlar tekrar incelenmiş ve oluşturulan kod/kodlarla ilgili olan cevaplar birleştirilmiştir. Oluşturulan kodların ardından araştırma soruları, amacı ve alanyazındaki ilgili araştırmalar dikkate alınarak temalar oluşturulmuştur. İlgili temayı oluşturan farklı alt temalar belirlenmiştir. Veri analizi sürecinin sonra ermesinin ardından verilerin %30'unda kodlayıcılar arası güvenilirlik çalışması yapılmıştır. Kodlayıcılar arası güvenilirlik bulguları izleyen bölümde açıklanmaktadır.

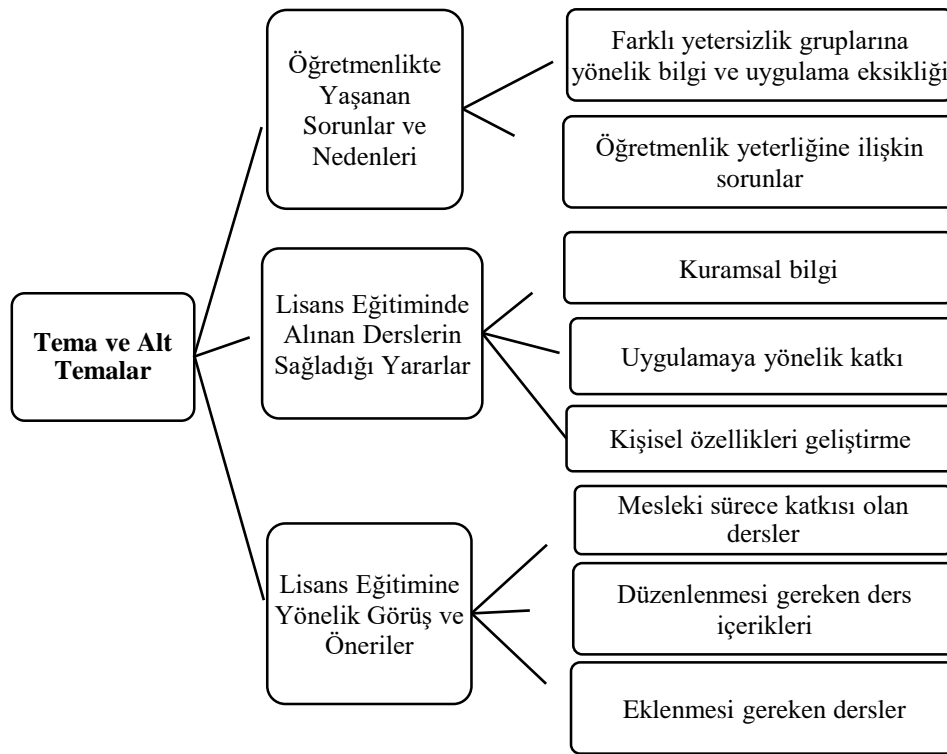
Geçerlik ve Güvenirlik

Nitel araştırmalarda inandırıcılığın sağlanabilmesi için geçerlik ve güvenilirlik kriterinin kullanılması gerektiği belirtilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2003). Nitel araştırmalarda önemli iki başlık olan geçerlik ve güvenilirliği sağlamak için bu çalışmada çeşitli stratejiler kullanılmıştır. Bu araştırmada geçerlik ve güvenilirliği sağlamak için çeşitli stratejiler kullanılmıştır. Geçerliliği sağlamak için görüşme soruları kapsam geçerliği için iki uzmana gönderilmiştir. Ayrıca katılımcı doğrulaması yapılmıştır. Bu süreçte araştırmacı bulgular ortaya çıktıktan sonra belli katılımcılara (beş katılımcıya) yanıtların transkriptinin tamamını e posta ile göndermiş ve araştırmacının söylenenleri doğru yansıtmadığını sormuştur. Beş katılımcı kendilerinin ifade ettikleri cümlelerin ve yanıtların tamamının doğru olduğunu belirtmişlerdir. Verilerde, demografik bilgi formları ve görüşmeler yoluyla veriler çeşitlendirilmiştir. Araştırmanın raporlaştırma süreci katılımcıların söylemlerini temsil eden alıntılar doğrudan veriler kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmacı süreç boyunca gerek kullanılan desenin gerekse görüşme tekniğinin gereklerini yerine getirmiş, araştırmacının başından beri araştırmacı rolüne sadık kalmıştır. Verilerin toplanması, dökümü ve analizi ayrıntılı biçimde raporlaştırılmış ve elde edilen bulgular alanyazına dayalı olarak tartışılmıştır. Nitel verilerin doğru çözümlenip çözümlenmediğini kontrol edebilmek için bir başka deyişle tutarlılığa bakmak için araştırmacının yaptığı kodlamaların en az %30'u daha önce nitel çalışma yapmış olan bir özel eğitim uzmanına gönderilmiştir. Güvenirlik için öncelikle birinci yazar tarafından kodlamalar yapılmış ve ardından temalar oluşturulmuştur. Temalar nitel araştırma yöntemiyle çalışmalar yapmış olan bir uzmana gönderilmiş ve uzman tarafından kodlamalar yapılarak temalar oluşturulmuştur. Ardından araştırmacı ve uzman bir araya gelmiş ve kodlayıcılar arası güvenilirlik Miles ve Huberman tarafından geliştirilen [(gözlemciler arası görüş birliği)

/ (görüş birliği+görüş ayrılığı) x 100] formülüne göre kodlayıcılar arası güvenilirlik hesaplanmış ve %88 bulunmuştur. Miles ve Huberman'a göre kodlayıcılar arasında güvenilirlik katsayısının %80 ve üzeri olması çalışmanın güvenilir olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda elde edilen sonuç yapılan çalışmanın güvenilir olduğunu göstermektedir.

BULGULAR

Bu araştırmada görüşme sorularına verilen cevaplardan elde edilen veriler araştırmanın bulgularını oluşturmaktadır. Araştırmanın 3 tema ve 8 alt teması bulunmaktadır. Araştırmanın üç teması öğretmenlikte yaşanan sorunlar ve nedenleri, lisans eğitiminde alınan derslerin sağladığı yararlar ve lisans eğitime yönelik görüş ve öneriler şeklindedir. Araştırmanın sekiz alt teması ise farklı yetersizlik gruplarına yönelik bilgi ve uygulama eksikliği, öğretmen yeterliğine ilişkin sorunlar, kuramsal bilgi, uygulamaya yönelik katkı, kişisel özellikleri geliştirme, mesleki sürece katkısı olan dersler, eklenmesi gereken dersler ve düzenlenmesi gereken ders içerikleridir. Tema ve alt temalara ilişkin bilgiler Şekil 1'de yer almaktadır. Araştırma bulguları sonucunda ortaya çıkan tema ve bu temalara ilişkin alt temalar iletilmek istenen mesajı daha iyi anlatması açısından alıntılarla izleyen şekilde açıklanmaktadır.

Şekil 1. Tema ve alt temalar

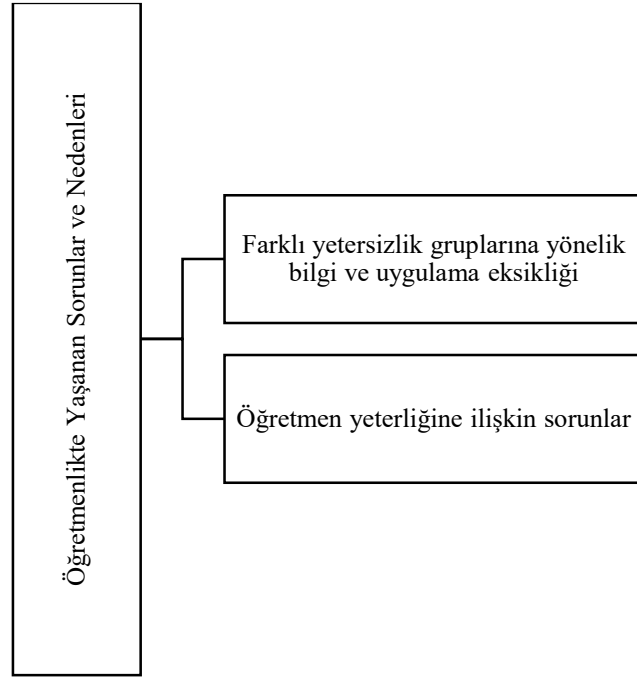
Öğretmenlikte Yaşanan Sorunlar ve Nedenleri

Araştırmanın ilk teması öğretmenlikte yaşanan sorunlar ve nedenleridir. Bu tema zihin engelliler öğretmenlerinin mesleki süreçlerinde yaşadıkları çeşitli sorunlardan ve bu sorunların nedenlerine ilişkin belirttikleri ifadelerden oluşmaktadır. Bu tema analiz edildiğinde farklı yetersizlik gruplarına yönelik bilgi ve uygulama eksikliği, öğretmen yeterliğine ilişkin sorunlar olmak üzere iki alt tema elde edilmiştir. Bu tema ve alt temalar Şekil 2'de yer almaktadır. Her bir tema ve alt temalara ilişkin açıklamalar izleyen başlıklarda açıklanmaktadır.

Farklı yetersizlik gruplarına yönelik bilgi ve uygulama eksikliği

Farklı yetersizlik gruplarına yönelik bilgi ve uygulama eksikliği, zihin engelliler öğretmenlerinin lisans eğitimlerinde görmedikleri, lisans programında olmayan ve uygulamalı derslerde (öğretmenlik uygulaması I ve II) karşılaşmadıkları yetersizlik gruplarına yönelik deneyim ve bilgi eksikliğini ifade etmektedir. Fatma Hanım öğretmenlik mesleği sürecinde yaşadığı sorunları lisans eğitiminde "Gittiğimiz staj okullarında da çocuklar down sendromlu, otizmliler ama görme işitme

yetersizliği olan çocuklara ben kendi adıma erişim sağlayamadım, onlarla çalışamadım. Şu an bu şekilde öğrencilerim var ve çalışırken çok zorluk çekiyorum.” diyerek ifade etmiştir. Hasan Bey de Fatma Hanım gibi farklı yetersizlik gruplarında olan çocuklarla ne yapacağını bilemediğini “... Yani biz tamam zihin engelliler öğretmenliği olarak giriş yaptık. Ama şimdi ben özel eğitim öğretmeni olarak görev yapıyorum ve atandığım zamanda özel eğitim öğretmeni olacağım. Yani benim karşıma görme yetersizliği olan bir öğrenci de çıkabilir. İşitme yetersizliği olan bir öğrencide çıkabilir. Ki anlattığım üzere bir tane öğrencimiz işitme engelli. Ve ben bu çocuğa nasıl ders yapacağımı bilmiyorum yani yetersiz kalıyorum.” şeklinde ifade etmiştir.

Şekil 2. Öğretmenlikte yaşanan sorunlar ve nedenleri tema ve alt temalar

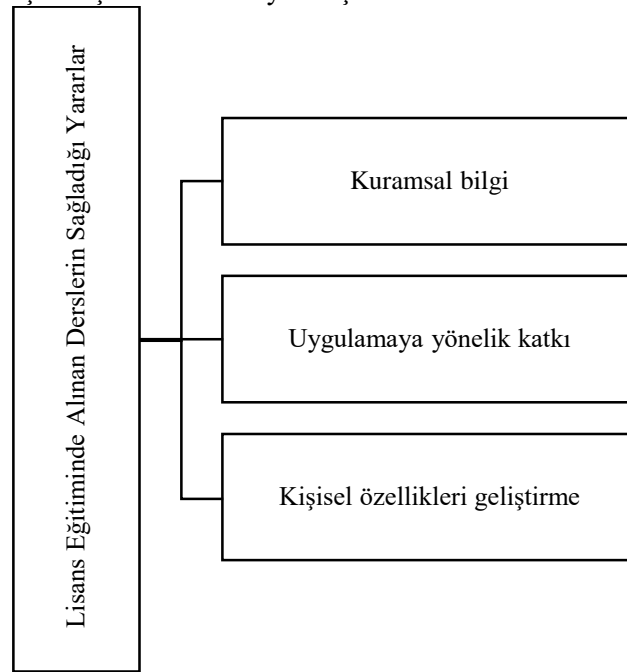
Öğretmen yeterliğine ilişkin sorunlar

Öğretmen yeterliğine ilişkin sorunlar, öğretmenlerin öğrendiklerini öğrenciye aktarma konusunda yaşadıkları güçlükleri ifade etmektedir. Sibel Hanım öğretim yapma konusundaki yaşadıklarını “...Ama mesela bu sene hafif öğrencilerle de hafif düzeydeki yani çalışıyorum ve müfredat hakkında bilgim yok. Nasıl öğretebilirim kısmı benim için çok sorun oluyor.” cümleleriyle belirtmiştir. Selda Hanım’da benzer şekilde Selda Hanım “... Yani bu konuyu bilmesek bile bir kitapta açıp okuduğumuzda da bende anlayabilirim. Bir başkası da anlayabilir. Bundan ziyade daha çok böyle nedir? Nasıl öğretilir kısmında eksiklik yaşıyorum. Bir çocukla uygulama yaparken mesela.” şeklinde öğretim kısmındaki yaşadığı zorlukları açıklamıştır. Hasan Bey ise öğrencisi dediklerini yapmadığında ne yapacağını bilememe noktasında yaşadığı sorunu “Yani derslerde anlatılırken bize sadece yöntemleri, neyi nasıl yapacağımız anlattılar. Ama örneğin çocuk direnç gösteriyorsa onu nasıl ii, ikna edip oturtacağımız anlatılmadı.” şeklinde ifade etmiştir. Su Hanım ise “Yani normal bir çocukla karşılaştığım zaman derste bire bir yaptığım bir uygulama da olsa bazen yapamadığımı gördüm.” cümleleriyle belirtmiştir. Ahmet Bey ise öğrencilerle çalışırken değerlendirme yapma konusunda yaşadığı sorunları “... Eğitime başlarken öğrenciyi çok iyi değerlendiremiyoruz. Bunu nasıl yapabileceğimizi bilmiyoruz açıkçası.” şeklinde ifade etmiştir.

Lisans Eğitiminde Alınan Derslerin Sağladığı Yararlar

Lisans eğitiminde alınan derslerin sağladığı yararlar teması katılımcıların lisans eğitimleri boyunca gördükleri derslerin kendilerine olan getirilerini, sağladığı katkıları ifade etmeleriyle ortaya çıkmıştır. Görüşülen öğretmenler lisans eğitimde aldıkları derslerin katkılarını farklı şekillerde ifade etmişlerdir. Lisans eğitiminde alınan derslerin sağladığı yararlar teması analiz edildiğinde kuramsal bilgi, uygulamaya yönelik katkı, kişisel özellikleri geliştirme alt temalarına ulaşılmıştır. Lisans

eğitiminde alınan derslerin sağladığı yararlar tema ve alt temaları Şekil 3'te yer almaktadır. Belirtilen tema ve alt temalara ilişkin açıklamalar izleyen biçimdedir.

Şekil 3. Lisans eğitiminde alınan derslerin sağladığı yararlar tema ve alt temalar

Kuramsal bilgi

Kuramsal bilgi, öğretmenlerin lisans eğitiminde derslerde öğrendikleri bilgilerden oluşmaktadır. Görüşülen öğretmenlerin lisans eğitiminde aldıkları derslerden farklı yetersizlik gruplarına ilişkin kuramsal bilgi katkılarını Sibel Hanım “*Öncelikle u bütün u zihin engeli, otizm, öğrenme güçlüğü u bütün, u bütün hepsini tam olarak öğrenmiş bulunuyorum.*” Hasan Bey ise “*u yani şimdi zihin engelli ne demek tanımını biliyoruz, otizm ne demek içeriğini biliyoruz.*” cümleleriyle belirtmiştir. Ahmet Bey alınan kuramsal derslerin çocukların özelliklerini bilmeyi sağladığını “*İu şimdi birçok farklı yetersizlik grubuna yönelik dersler aldığımız için karşılaştığımız öğrencilerle u özelliklerini bilmek...*” şeklinde ifade etmiştir. Fatma Hanım derslerin bilgi sağlama konusundaki katkılarını “*Cidden lisans döneminde aldığımız derslerin... Hani u daha çok bilgi konusunda bize çok katkısı olduğunu düşünüyorum*” cümlesiyle açıklamıştır.

Uygulamaya yönelik katkı

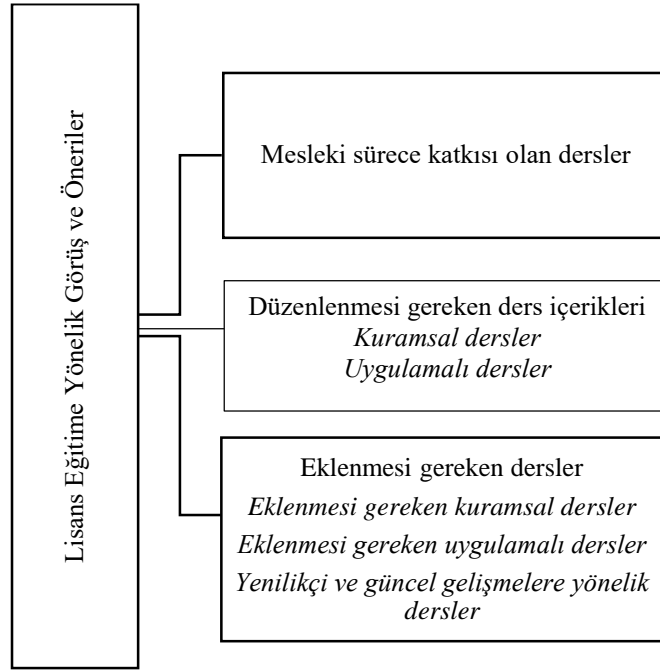
Bu alt tema öğretmenlerin, lisans eğitiminde aldıkları derslerin öğrencileriyle bire bir çalışırken, onlara bir şeyler öğrettiklerinde olan katkılarını ifade etmişlerdir. Hasan Bey “*Daha sonra mesleki yaşantımıza başladığımız zamanda derslerde neyi nasıl öğreteceğimizi öğrendim...İu mesleki hayata başladığımız zaman da zaten stajda da staj yaptığımız için çok aşırı bir zorluk çekmedim ve de mesleki hayatıma başladım.*” cümleleriyle belirtmiştir. Selda Hanım ise “*Daha sonrasında nasıl plan, program hazırlanır bi öğrenciyle nasıl çalışılır yani plan içerisindeki alternatif etkinlikler ya da u açıklamasına, girişine, öğrenciyi sıkmamak adına nasıl plan yapılır bunlar aldığım eğitim sayesinde şekillendi, aldığım sayesinde aldığım eğitim sayesinde oldu.*” cümleleriyle ifade etmiştir. Su Hanım “*Eğer ben o dersleri öğrenmeseydim mesela bir Türkçe nasıl öğretilir bir çocuğa matematik nasıl öğretilir özbakım becerilerinde bir atlet katlama bir düğme katlama nasıl yapılır bunu bilemeyecektim.*” diyerek aldığı dersleri uygulamaya nasıl aktardığını ifade etmiştir. Sibel Hanım “*...karşılaştığım çocukların u hangi evrede olduklarını, nasıl tanımam u tanılamam gerektiğini bunların hepsini bu bölüm sayesinde öğrendim.*” şeklinde belirtmiştir.

Kişisel özellikleri geliştirme

Fatma Hanım aldığı derslerin kendisindeki yaratıcılık duygusunu geliştirdiğini “*Cidden lisans döneminde aldığımız dersler bizim gerek yaratıcılık gerekse uygulama olarak bize çok katkısı olduğunu düşünüyorum.*” cümlesiyle açıklamıştır.

Lisans Eğitime Yönelik Görüş ve Öneriler

Lisans eğitime yönelik görüş ve öneriler teması, öğretmenlerin lisans eğitiminde almadıkları ancak programda olmasını düşündükleri derslerden, mesleki süreçlerinde en çok yararlandıkları ve katkısını gördükleri derslerden, lisans eğitiminde gördükleri fakat içeriğinin değiştirilmesi gerektiğini düşündükleri derslere ilişkin görüş ve önerilerinden oluşmaktadır. Bu tema analiz edildiğinde mesleki sürece katkısı olan dersler, düzenlenmesi gereken ders içerikleri ve eklenmesi gereken dersler olmak üzere üç alt tema ortaya çıkmaktadır. Bu tema ve alt temaları Şekil 4'te yer almaktadır. Her bir tema ve alt temalara ilişkin açıklamalar izleyen başlıklarda açıklanmaktadır.

Şekil 4. Lisans eğitime yönelik görüş ve öneriler tema ve alt temalar

Mesleki sürece katkısı olan dersler

Mesleki sürece katkısı olan dersler alt teması görüşülen öğretmenlerin lisans eğitimlerinde aldıkları derslerden mesleki yaşantılarında kendilerine katkıları olan dersleri ifade etmelerinden oluşmaktadır. Görüşülen öğretmenler mesleki süreçleriyle en çok ilgili olan dersleri şöyle belirtmiştir. Selda Hanım uygulamalı davranış analizi (UDA) dersini “*Uda nın kesinlikle ilişkisi var...O dersin içeriği çok şeydi mesela, benim çok aklımda kalan bir ders olmuştu.*” şeklinde ifade ederken, Ahmet Bey ise aynı derse ilişkin düşüncelerini “*En çok uygulamalı davranış analizinin yani tamamen bütün eğitim yöntemleri filan nerdeyse onun üzerine kurulu...*” cümleleriyle açıklamıştır. Su ve Sibel Hanım mesleki süreçlerine en çok katkısı olan dersi Cinsel gelişim olarak ifade etmiştir. Sibel Hanım bu dersin mesleki sürecine olan katkısını “*o derste hem normal gelişim gösteren çocuğun özelliğini öğrendik hem de zihin engelli bir bireyin özelliklerini öğrendik ve nasıl onunla aynı seviyeye getirebileceğimizi u bunu da öğrendik. Aynı şekilde ileriki boyutunda yaşamında neler yapılması gerektiği. Yani cinsel gelişim birinci numarada benim için.*” cümleleriyle belirtmiştir. Su Hanım “*çocuk ne kadar engele sahip olursa olsun ... devam eden normal insanlarla aynı seyreden bir gelişim alanı var. O da cinsel gelişim ve mahremiyet eğitimi. ... Eğer ben mahremiyet eğitimi, cinsel eğitim ya da neden yaptığını bilirim hani o çocuğa ulaşma şansım daha yüksek oluyor.*” şeklinde ifade etmiştir. Fatma Hanım Otistik Çocuklar İçin Destek Eğitim Programı (OÇİDEP) dersinin mesleki süreciyle en çok ilişkisi olduğunu “*... Gerek ailelere hani bu konuda yönlendirme yapabiliyorum gerekse kendim uygulayabiliyorum.*” olarak ifade etmiştir. Hasan Bey Öğretmenlik Uygulaması I ve II derslerinin mesleki sürecine en çok katkı sağlayan ders olduğunu belirtmiş ve bunu “*...Lakin stajda öğrencilere yaklaşımım, üç yıl boyunca görmüş olduklarımı harmanlamamız u bunlar daha verimli bir şekilde şu*

anda öğretmenlik yapmam da fayda sağlıyor.” cümleleriyle ifade etmiştir.

Düzenlenmesi gereken ders içerikleri

Bu tema görüşülen zihin engelliler öğretmenlerinin lisansta aldıkları fakat bazı yönlerden farklı olması gerektiğini düşündükleri ders içeriklerinden oluşmaktadır. Düzenlenmesi gereken ders içerikleri temasında katılımcılar kuramsal ve uygulamalı derslere yönelik olarak görüşlerini belirtmişlerdir. Bu temaya ilişkin alt tema içerikleri izleyen paragraflarda açıklanmaktadır.

Kuramsal dersler

Katılımcılar lisansta IV. yarıyıldan itibaren “... (fen bilgisi, okuma yazma, matematik, hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi vb.) öğretimi” şeklinde aldıkları çeşitli derslere yönelik görüşlerini ifade etmişlerdir. Su Hanım “...Şey olsaydı mesela biz o dersi aldıktan sonra o derse ilişkin bire bir bir uygulama yapma şansımız olsaydı ve biz ona göre değerlendirilseydik, notumuz ona göre verilseydi yüksek not almak için mutlaka uygulama yapacağımız bir öğrenci bulmak zorunda olacaktık...” ifade ederken, Sibel Hanım “...her şeyi öğrendik ama tek bir yöntemle öğrendik... İu bu her çocuğa uyan bir yöntem değil ki benim aldığım eğitimin temelinde bireysellik var. Bireysellikte de her çocuk için farklı yöntem kullanabilme yetimiz var. Bunları pek öğrenmedik.” cümleleriyle belirtmiştir. Ahmet Bey ise “... öğrendik evet ama bizim öğrenciler bunlar dışında başka yöntemlerle de öğreniyor. Biz bunları görmedik mesela.” şeklinde bu derslerin işlenişine yönelik düşüncesini açıklamıştır. Selda Hanım “Bir grup içindeki herkes farklı bir yöntemden sunum yapsaymış bu durumda yine herkesin aynı süresi olacak ve hiçbir şekilde hafta kaybı olmayacak. Keşke bu yöntemler bize farklı şekilde aktarılabilseymiş.” cümleleriyle bu konudaki düşüncelerini belirtmiştir.

Uygulamalı dersler

Uygulamalı dersler, lisans eğitiminde öğretmenlerin bire bir uygulama yaparak aldıkları Öğretmenlik Uygulaması I ve II, Zihin Engelliler için Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı I ve II derslerinden oluşmaktadır. Sibel Hanım öğretmenlik uygulaması ve materyal geliştirme dersine ilişkin görüşlerini “Yani staj tamam tek bir ders ama stajla beraber materyal dersini alıyoruz. Çok fazla donanım isteyen bir dersti. ...İu bunlar çok zorladı. Yoksa belki sadece bir dönem staj bir dönem materyal gibi bir şey olsaydı ya da haftanın bir günü staj bir günü materyal gibi olsaydı çok daha iyi geçeceğini düşünüyordum.” şeklinde ifade etmiştir. Ahmet Bey öğretmenlik uygulaması dersinde puanlama sistemine ilişkin görüşlerini “Ha bir de mesela hocam staj bence daha nesnel olmalı uı yani her hoca yani sizler farklı farklı puanlıyordu bu da biz de belirsizliğe yol açıyordu.” cümleleriyle belirtmiştir.

Eklenmesi gereken dersler

Eklenmesi gereken dersler alt teması katılımcıların lisans eğitimlerinde almadıkları ancak kendi deneyimlerinden yola çıkarak lisans programında olması gereken derslerden oluşmaktadır. Eklenmesi gereken dersler teması kuramsal, uygulamalı, yenilikçi ve güncel gelişmelere yönelik dersler şeklinde sınıflandırılmıştır.

Eklenmesi gereken kuramsal dersler

Fatma Hanım “... İşitme, görme ve çoklu yetersizliği olan çocuklar için dersler eklenmeli.” diyerek görüşünü belirtirken Sibel Hanım ise “Müfredat dersleri eklenmeli yani bizim çocuklarımız için genişletilmiş ve kolaylaştırılacak bi müfredat dersleri olmalı.” şeklinde ifade etmiştir. Fatma Hanım materyal hazırlamak için ayrıca bir ders eklenmesi gerektiğini “Hocam mesela bunun ilk döneminde gerçekten ders yapılmalı, olabilir yani ders yapılmalı. İlk önce bize bir öğretsinler ne bekliyorlar biz hani neler yapmalıyız. Direkt damdan düşer gibi düşünüyoruz ya staja.” diyerek ifade etmiştir.

Eklenmesi gereken uygulamalı dersler

Katılımcılar lisans eğitiminde kuramsal olarak gördükleri derslerin uygulama boyutunda olması gerektiğini “Uygulamalı davranış analizinin bir dönem kuramsalı bir dönem uygulaması olması daha mantıklı olurdu yani. ...Yani eğer o uygulamalı davranış analizini öğretmekse amaç yani şey olabilirdi. Birinci dönem uygulamalı davranış analizinin kuramsal bilgileri, ikinci dönem uygulaması.” şeklinde ifade etmiştir.

Yenilikçi ve güncel gelişmelere yönelik dersler

Katılımcılar sadece lisans derslerinin içeriğinin düzenlenmesi gerektiğini değil aynı zamanda

günümüzdeki değişiklikleri ve yenilikleri yakalamak için de dersler eklenmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Selda Hanım “Günümüz teknolojisini yansıtan dersler konulabilirdi. Diğer insanlara da ulaşabilecek bir şey bırakılırsa herkes faydalanabilir ve şuan çocuklar zaten videodan böyle tablet, telefon tarzı şeylerden çok u etkileniyorlar, çok istekliler yani böyle çok ilgilerini çekiyor. Yani teknolojik ortamda, sanal ortamda bir şey bırakabilirsek daha faydalı olurmuş gibi geliyor bana.” şeklinde ifade etmiştir. Fatma Hanım “Mesela ben bakıyorum yurt dışında güncel olan uygulamalar var. Bunlar bize öğretilbilirdi. Biz mesela hocaların bize öğrettiği kadarını biz de öğrendiğimiz kadarını biliyoruz. Diğer uygulamaları bilmiyoruz. Bunlar öğretilmeliydi. Bu tarz uygulamalar programa konulabilirdi. Biraz daha yenilikçi olmak gerekiyor bence.” Fatma Hanım güncel bilgiyi yakalama konusundaki görüşlerini “Mesela bilimsel dayanaklı uygulamalar var. Ben bunların hepsini bilmiyorum. Aile soruyor mesela floor time varmış biz bunu bilmiyoruz...” şeklinde belirtmiştir.

TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu çalışmada Anadolu Üniversitesi zihin engelliler öğretmenliği lisans programından yeni mezun olan kişilerin mesleki süreçlerinde yaşadıklarına ilişkin deneyimleri ve mezun oldukları lisans programının mesleki deneyimlerini nasıl etkilediğine ilişkin görüşlerini incelemektir. Araştırmada belirtilen genel amaç doğrultusunda katılımcılarla yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmış ve onlara beş soru sorulmuştur. Zihin engelliler öğretmenlerinin verdikleri yanıtlara göre öğretmenlikte yaşanan sorunlar ve nedenleri, lisans eğitiminde alınan derslerin sağladığı yararlar, lisans eğitimine yönelik görüş ve öneriler olmak üzere 3 tema ortaya çıkmıştır. Araştırma bulgularına bakıldığında, zihin engelliler öğretmenlerinin mesleki süreçlerinde yaşadıkları olumlu ve olumsuz deneyimlerin lisans eğitimleri ve öğretmenlik yeterlikleriyle ilişkili olduğu görülmektedir. Görüşülen öğretmenler, lisans eğitiminin sağladıkları faydaları çalıştıkları öğrencilere ilişkin bilgi sahibi olma, öğrencileriyle uygulamalar yapma ve farklı kişisel özellikleri geliştirme olarak belirtmişlerdir. Bulgulara bakıldığında öğretmenlerin pek çok sorunda yaşadıkları ve bu sorunların lisans eğitimlerinde yer almayan derslerden, öğretmenlik yeterliğinden kaynaklanan eksikliklerden olduğu görülmektedir. Araştırmanın bir başka bulgusu olan öğretmenlerin lisans eğitiminin iyileştirilmesine yönelik görüş ve önerilerine bakıldığında; eklenmesi gereken dersler alt temasında, öğretmenler programa yeni derslerin eklenmesi gerektiğini ve bu derslerinde uygulamalı, kuramsal, yenilikçi ve güncel gelişmelere yönelik dersleri kapsayacak şekilde olması gerektiğini belirtmişlerdir. Mesleki sürece katkısı olan derslere ilişkin ise öğretmenler en çok uygulamalı davranış analizi dersinin mesleki sürece katkısı olduğunu belirtmişlerdir. Eklenmesi gereken derslere ilişkin ise kuramsal ve uygulamalı olan derslerin içeriklerinde ve işlenişine ilişkin görüş ve önerilerini belirtmişlerdir. Araştırma bulguları, öğretmenlerin mesleki süreçlerini aldıkları lisans eğitiminden bağımsız görmediklerini, lisans eğitiminin içerik, işleniş ve değerlendirme gibi değişkenler açısından nitelikli olmasının onların öğretmenlik mesleğiyle ilişkili olduğunu göstermektedir.

Araştırma bulgularına ilişkin tartışılması gereken noktalar her tema ve alt tema bağlamında ele alınmıştır. İzleyen bölümde söz konusu bu başlıklara değinilmiştir.

Araştırmanın ilk bulgusu öğretmenlikte yaşanan sorunlar ve nedenleridir. Öğretmenlerin yaşadıkları sorunlar, farklı yetersizlik gruplarına yönelik bilgi ve uygulama eksikliği ve öğretmen yeterliğine ilişkin sorunlar alt temalarından oluşmaktadır. Bulgulara ortaya çıkan tema ve alt temalar incelendiğinde, öğretmenler lisans programlarındaki derslerde kuramsal bilgi olarak değinilmeyen yetersizlik gruplarına ilişkin bilgi ve bu yetersizlik gruplarına öğretim sunma gibi uygulamaya ilişkin deneyim eksikliklerini açıklamışlardır. Ülkemizde öğretmen yetiştirme lisans programlarının 2016 yılına kadar zihin engelliler öğretmenliği, işitme engelliler öğretmenliği, görme engelliler öğretmenliği, üstün zekâlılar öğretmenliği gibi yetersizlik türlerine göre ayrıştıran lisans programlarıyla şekillendiği bilinmektedir. Bu lisans programlarında, öğretmen adayları yerleştikleri lisans programının engel grubunun derslerini ve seçmeli derslerden oluşan farklı engel türlerine yönelik dersler almaktadır. Bu çalışma Anadolu Üniversitesi zihin engelliler öğretmenliği lisans mezunlarıyla yapıldığı için ilgili program incelenmiştir. Program içeriğinde, derslerin önemli bir kısmını zihin engelli bireyler için hazırlanan derslerden oluştuğunu, seçmeli grupta iki engel türüne yönelik (otizm spektrum bozukluğu ve özgül öğrenme güçlüğü) derslerin olduğu görülmektedir. Görüşülen öğretmenlerin, lisansta hakkında bilgi ve deneyim sahibi olmadıkları ancak mesleki süreçlerinde karşılaştıkları özel gereksinimli öğrencilere yönelik dile getirdikleri kaygı ve görüşleri alanyazında farklı çalışmaların bulgularıyla

benzerlik göstermektedir (Ergül vd., 2013; Özer, 1995; Ulay, 2018). Ayrıca özel eğitim öğretmenlerinin lisans programlarının bütün engel gruplarına yönelik olacak şekilde hazırlanması (Cornelius ve Sandmel, 2018) gerekliliğiyle de örtüşmektedir. Araştırmanın bu bulgusu son olarak YÖK'ün özel eğitim öğretmenliği programına geçişte belirttiği gerekçelerden biri olan her engel grubuna yönelik olarak özel eğitim öğretmeni yetiştirme açıklamasını da destekler niteliktedir. Araştırmada ortaya çıkan diğer bir nokta öğretmen yeterliğiyle ilgili olan sorunlardır. Öğretmen yeterliğinden kaynaklanan sorunlara geçmeden önce “yeterlik” kavramını açıklamak yararlı olacaktır. Yeterlik en genel tanımıyla bireyin bir “iş ya da görevi” yerine getirmesi için bireyin “o” işin gerektirdiği bilgi, beceri, tutum ve değerlere sahip olmasıdır (MEB, 2017). Öğretmenlik açısından yeterlik kavramına bakıldığında, MEB, 2017 yılında mesleki bilgi, mesleki beceri, tutum ve değerler olmak üzere üç temel alanı temel alarak her bir alana ilişkin yeterlikleri açıklayan Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri raporunu yayımlamıştır. Rapora göre, öğretmenlerin mezun oldukları alana ilişkin bilgisi, bilgiyi beceriye dönüştürüp eğitim-öğretim etkinliklerini planlaması, gerçekleştirilmesi ve değerlendirilmesi ve kişisel, mesleki ve öğrenciye yönelik tutum ve değere sahip olması beklenmektedir. Nitekim yapılan araştırmalar öğretmenlerin öğrencilerin öğrenmeleri, etkili öğretim sunma (Heckaman, Ernest ve Scheffler, 2018) ve materyal geliştirme gibi pek çok konuda bilgi ve beceri sahibi olmaları gerektiğini belirtmektedir (Darling-Hammond, 2006). Öğretmenlerin sahip olmaları beklenen bu özellikler edindikleri bilgileri ve becerileri uygulamaya yansıtamama durumunda öğretmen yeterliğine ilişkin büyük bir sorun teşkil etmektedir (Hammerness, 2006). Bir başka deyişle Karasu, Aykut ve Yılmaz (2014)'ında belirttiği gibi kuram ve uygulama arasındaki boşluk öğretmen yetiştirmede karşılaşılan ve çözülmesi gereken noktaların başında gelmektedir. Araştırmanın öğretmen yeterliği bulgusunda öğretmenlerin bildikleri ya da daha önce yaptıkları çalışmaları öğrencilerine öğretirken zorlanmaları yukarıda belirtilen açıklamaları doğrular niteliktedir.

Araştırmada ortaya çıkan bir diğer bulgu zihin engelliler öğretmenlerinin lisans eğitiminde alınan derslerin sağladığı katkıları belirttikleri temadır. Bu temayı kuramsal bilgi, uygulamaya yönelik katkı ve kişisel özellikler boyutuyla belirtmişlerdir. Öğretmen yetiştirmenin temelini oluşturan lisans eğitimi, bireylerden alanında bilgi sahibi olma, öğrenciler üzerinde istendik biçimde davranış değişikliği sağlamak gibi amaçlara odaklanmaktadır (Özyürek, 2008). Bu yönüyle bakıldığında özel eğitim öğretmenlerinin lisans eğitimlerinin kendilerine kuramsal ve uygulamaya yönelik katkı sağladığını belirten görüşlerinin, öğretmen yetiştirme programlarının amaçlarını karşıladığı söylenebilir. Öğretmenlerin, aldıkları lisans eğitiminin kişisel özellikleri geliştirdiğini belirtmiştir. MEB tarafından 2017 yılında Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri raporu yayımlanmış ve bu rapordaki yeterlikler dikkate alınarak hizmet öncesi öğretmen yetiştirme lisans programlarının şekillendirilebileceği belirtmiştir. Söz konusu raporda kişisel ve mesleki gelişim yeterlik alanı bulunmaktadır. Lisans eğitiminin, zihin engelliler öğretmenlerinin kişisel özelliklerini geliştirme boyutunun öğretmenlik mesleği genel yeterlikleri ile ilişkili olduğu düşünülebilir.

Araştırmanın son bulgusu lisans programına ilişkin görüş ve önerilerden oluşmaktadır. Bu bulgu, mesleki sürece katkısı olan dersler, düzenlenmesi gereken ders içerikleri ve eklenmesi gereken dersler alt temalarından oluşmaktadır. Araştırmanın bulgusu olan mesleki sürece katkısı olan dersler için katılımcılar farklı dersler ifade etse de en çok uygulamalı davranış analizinin katkısı olduğunu belirtmişlerdir. Bu ders daha önceki yıllarda davranış değiştirme adıyla programda yer almıştır. Bu bulgu daha önce yapılan araştırma bulgularıyla tutarlılık göstermektedir (Karasu vd., 2014; Özer, 1995). Öğretmenlerin olumlu yönde görüş belirttikleri derslerin mevcut özel eğitim öğretmenliği lisans programında da yer alması öğretmen yetiştirme açısından olumlu bir durum olarak değerlendirilebilir.

Araştırmanın bir diğer bulgusu düzenlenmesi gereken ders içeriklerinden oluşmaktadır. Bu bulgu öğretmenlerin lisans eğitimlerinde aldıkları fakat derslerin işlenişinde düzeltilmesi gereken noktalara ilişkin belirttikleri görüş ve önerilerden oluşmaktadır. Öğretmenler görüş ve önerilerini kuramsal ve uygulamalı olarak yürütülen derslere yönelik belirtmişlerdir. Kuramsal yürütülen derslere ilişkin farklı yöntemleri görmek istediklerini belirtmişlerdir. Öğretmenlerin belirttikleri bu noktanın özel eğitimde bireysel farklılıklar ilkesine işaret etmektedir. Uygulamalı dersler boyutunda ise öğretmenlik uygulaması I ve II derslerinin ders yükünün fazla olması ve azaltılması gerektiğini belirtmişlerdir. Bu derse ilişkin belirttikleri diğer bir nokta ise değerlendirme sisteminde objektiflik ve homojenliktir. Öğretmenlerin belirttikleri bu noktalar zihin engelliler öğretmen adaylarıyla yapılan diğer çalışmaların (Ergenekon, Özen ve Batu, 2008; Yücesoy-Özkan vd., 2019) bulgularıyla benzerlik

göstermektedir.

Öğretmenler son bulgusu lisans eğitimlerinde olmayan ancak yaşadıkları deneyimlerinden yola çıkarak lisans programına eklenmesi gerektiği düşündükleri dersleri kuramsal ve uygulamalı dersler boyutuyla ifade etmiştir. Eklenmesi gereken kuramsal dersler hem öğretmenlerin mesleki süreçlerinde deneyimleyerek hem de lisans dönemini düşünerek zorluk yaşadıkları ve bu nedenle programda olması gerektiğini düşündükleri derslerden oluşmaktadır. Eklenmesi gereken kuramsal dersler bulgusunda, öğretmenler mesleki deneyimlerinde lisans eğitimlerinde teorik ve pratik geçmişe sahip olmadıkları farklı yetersizlik gruplarına ilişkin derslerin olması gerektiğini belirtmişlerdir. Bu ifade bir yönüyle öğretmenlerin verdikleri yanıtların kendi içinde tutarlı olduğunu göstermektedir. Nitekim öğretmenler farklı yetersizlik gruplarına ilişkin bilgi ve uygulama eksikliğinin mesleki süreçlerinde sorunlara neden olduğundan bahsetmişlerdir. Değinilmesi gereken bir başka nokta ise YÖK'ün özel eğitim öğretmenliği programındaki değişikliklerle düzenlediği lisans programının öğretmenlerin eklenmesi gereken kuramsal dersler görüşleriyle örtüşmesidir. Eklenmesi gereken uygulamalı derslerde ise katılımcılar, derste öğrendiklerini uygulayacakları fırsatların olması gerektiğini ifade etmişlerdir. Öğretmenlerin belirttikleri bu nokta uygulamanın önemine dikkat çekmektedir. Bu bulgu lisans döneminde uygulamanın ağırlıklı yer alması gerektiğini belirten diğer araştırmalarla tutarlılık göstermektedir (Dedeoğlu vd., 2004; Ergenekon, 2004; Ergül vd., 2013; Özer, 1995). Araştırmada ayrıca yenilikçi ve güncel gelişmelere yönelik dersler bulgusu ortaya çıkmıştır. Bu bulgu öğretmenlerin alanlarına ilişkin gelişmeler ve uygulamalar hakkında bilgi sahibi olmak istediklerini ortaya koymaktadır. Bu bulgu özel eğitim öğretmenleriyle yapılmış olan önceki çalışmalarda bulunmamaktadır. Ancak çalışmanın bu bulgusu özgünlük taşımakla birlikte özel eğitim öğretmenlerinin 21. yy. teknoloji çağının gerektirdiklerine uyum sağlaması gerekliliğini (Ludlow, 2001) de desteklemekte ve özel eğitim öğretmenlerinin bilimsel dayanaklı uygulamalar hakkında bilgi sahibi olması (Cornelius ve Sandmel, 2018) gerçekliğiyle de uyusmaktadır.

Bu çalışma zihin engelliler öğretmenliği lisans programından yeni mezun olan kişilerin mesleki süreçlerinde yaşadıklarına ilişkin deneyimleri ve mezun oldukları lisans programının mesleki deneyimlerini nasıl etkilediğine ilişkin görüşlerini incelemektir. Araştırma bulgularının 2016-2017 eğitim-öğretim yılından itibaren özel eğitim öğretmenliği olarak değiştirilen lisans programına yönelik katkılar sunacağı düşünülmektedir. Nitekim özel eğitim öğretmenliği lisans programının içeriğine bakıldığında zihin engelliler öğretmenliğiyle pek çok dersin aynı ya da benzer olduğu görülmektedir. Araştırmanın belirtilen olumlu yanları olmakla birlikte birtakım sınırlılıkları da söz konusudur. Öncelikle bu çalışma sadece Anadolu Üniversitesi zihin engelliler öğretmenliği lisans programı mezunu olan kişilerle gerçekleştirilmiştir. Ancak araştırma bulguları incelendiğinde bütüncül bir bakış açısıyla özel eğitim öğretmenliği lisans programına katkıları olduğu düşünülmektedir.

Araştırmanın değinilen noktalarının yanında gerek alanyazına gerekse öğretmenler, öğretmen adayları ve öğretim elemanları gibi farklı paydaşlara katkı sağlaması için bazı öneriler bulunmaktadır. Uygulamaya yönelik olarak öneriler şu şekildedir: (a) Lisans programlarında kuramsal derslerin içeriğinin öğretmen adaylarının öğretici olduğu uygulamalarla genişletilebilir, (b) Şube ve öğrenci sayısı, akademik takvim gibi nedenlerle uygulama yapılmasının mümkün olmadığı durumlarda kuramsal derslere ilişkin gözlem yapma fırsatı sunulabilir, (c) Lisans programlarının içeriğinin özellikle yurt dışındaki güncel bilgileri de içerecek şekilde düzenlenebilir, (d) Derslerin işlenişinde öğretmen adaylarının sorumlu oldukları grup/bireysel ödevlerde farklı öğretim yöntemleri, araç-gereçler ve değerlendirme tekniklerinin kullanılması zorunlu olabilir.

İleri araştırmalara yönelik öneriler izleyen şekilde sıralanabilir: (a) bu çalışmada Anadolu Üniversitesi'nden mezun olan zihin engelliler öğretmenleri ile görüşmeler yapılmıştır. Başka araştırmalarda farklı üniversitelerin işitme, görme ve üstün yetenekliler/zekâlılar öğretmenliğinden mezun olan kişilerle benzer çalışmalar yapılabilir, (b) özel eğitim öğretmenliğinden mezun olacak kişilerin mezun olacakları lisans programına ilişkin görüş ve önerileri alınabilir (c) mezun olunan programın değerlendirilmesinde farklı değişkenlerin (değerlendirme, not sistemi, öğretim elemanları vb.) dikkate alındığı çalışmalar gerçekleştirilebilir (d) mezunların programa ilişkin görüş ve önerileri farklı veri toplama araçlarıyla (anket, ölçek, odak grup görüşmesi vb.) değerlendirilebilir.

KAYNAKÇA

- Alakuş, A. O. (2005). Öğretmen adaylarının okul deneyiminin kazandırdığı mesleki yeterliklere ilişkin algıları. *Eğitim ve Bilim*, 30(138), 3-9.
- Arslan, S., & Özpınar, İ. (2008). Öğretmen nitelikleri: ilköğretim programlarının beklentileri ve eğitim fakültelerinin kazandırdıkları. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 2(1), 38-63.
- Atanur Başkan, G., Aydın, A., & Madden, T. (2006). Türkiye'deki Öğretmen Yetiştirme Sistemine Karşılaştırmalı Bir Bakış. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(1), 35-42.
- Babbie, E. (2013). *The Practice of Social Research* (13th ed.). Australia: Wadsworth Cengage Learning.
- Billingsley, B. S., Bodkins, D., & Hendricks, M. B. (1993). Why special educators leave teaching: Implications for administrators. *Case in Point*, 7(2), 23-38.
- Billingsley, B., Carlson, E., & Klein, S. (2004). The working conditions and induction support of early career special educators. *Exceptional Children*, 70(3), 333-347.
- Bogdan, R. C., & Biklen, S. K. (2009). *Research for education: An introduction to theories and methods*. Boston, MA: Allen and Bacon.
- Boyer, L., & Lee, C. (2001). Converting challenge to success: Supporting a new teacher of students with autism. *The Journal of Special Education*, 35(2), 75-83.
- Brantlinger, E., Jimenez, R., Klingner, J., Pugach, M., & Richardson, V. (2005). Qualitative studies in special education. *Exceptional Children*, 71(2), 195-207.
- Brownell, M. T., Sindelar, P. T., Kiely, M. T., & Danielson, L. C. (2010). Special education teacher quality and preparation: Exposing foundations, constructing a new model. *Exceptional Children*, 76(3), 357-377.
- Büyükalın Filiz, S., Çelik Sahin, A., Tufan, S., & Karaahmetoglu, B. (2018). The opinions of faculty members about noncategorical special education program. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi-Hacettepe University Journal of Education*, 33(3), 763-775.
- Celep, C. (2004). Meslek olarak öğretmenlik. Cevat Celep (Ed.), *Meslek olarak öğretmenlik içinde* (s. 23-48). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Cornelius, K. E., & Sandmel, K. N. (2018). Early career special education teachers perceived value of being mentored by general education teachers. *The Journal of Special Education Apprenticeship*, 7(3), 1-20.
- Çakır, M., Ogan Bekiroğlu, F., İrez, S., Kahveci, A., & Şeker, H. (2010). Fakülte-okul işbirliği modelinin değerlendirilmesi: uygulama öğretmenlerinin görüşleri. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 31, 69-81.
- Darling-Hammond, L. (2006). Constructing 21st-century teacher education. *Journal of teacher education*, 57(3), 300-314.
- Darling-Hammond, L., & Youngs, P. (2002). Defining "highly qualified teachers": What does "scientifically-based research" actually tell us? *Educational Researcher*, 31(9), 13-25.
- Dedeoğlu, S., Duralı, S., & Tanrıverdi Kış, A. (2004). Özel eğitim bölümü zihin engelliler öğretmenliği anabilim dalı 3., 4. sınıf öğrencileri ve mezunlarının kendi bölüm programları, öğretmen yetiştirme ve eğitim fakülteleri ile ilgili düşünce ve önerileri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 5(01), 47-55.
- Ellis, V., & Childs, A. (2019). Innovation in teacher education: Collective creativity in the development of a teacher education internship. *Teaching and Teacher Education*, 77, 277-286.
- Ergenekon, Y. (2004). *İşe yeni başlayan zihin özürlüler öğretmenlerinin mesleki sorunlarının belirlenmesi ve bu sorunları gidermeye yönelik önerilerin geliştirilmesi*. Yayımlanmamış doktora tezi. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Ergenekon, Y., Özen, A., & Batu, E.S. (2008). Zihin engelliler öğretmenliği adaylarının öğretmenlik uygulamasına ilişkin görüş ve önerilerinin değerlendirilmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 8(3), 857-891.
- Ergul, C., Baydik, B., & Demir, S. (2013). Opinions of in-service and pre-service special education teachers on the competencies of the undergraduate special education programs. *Educational Sciences: Theory and Practice*, 13(1), 518-522.
- Erişti, B. (2008). Öğretmenlik mesleği ve özellikleri. Ferhan Odabaşı (Ed.), *Öğretmenlikte mesleki gelişim içinde* (s. 1-26). Eskişehir: Açıköğretim Yayınları.
- Flowerday, T., & Schraw, G. (2000). Teacher beliefs about instructional choice: A phenomenological study. *Journal of Educational Psychology*, 92(4), 634.
- Goldhaber, D. (2016). In schools, teacher quality matters most: today's research reinforces Coleman's findings. *Education Next*, 16(2), 56-63.
- Gül, G. (2004). Birey, toplum, eğitim ve öğretmen. *HAYEF: Journal of Education*, 1(1), 223-236.

- Hammerness, K. (2006). From coherence in theory to coherence in practice. *Teachers College Record*, 108(7), 124-165.
- Heckaman, K. A., Ernest, J. M., & Scheffler, A. J. (2018). Special education teacher candidates' use of evidence-based practices and their impact on student learning. *SRATE Journal*, 27(2), 26-33.
- Herbert, S., & Hobbs, L. (2018). Pre-service teachers' views of school-based approaches to pre-service primary science teacher education. *Research in Science Education*, 48, 777-809.
- Hofman, R. H., & Dijkstra, B. J. (2010). Effective teacher professionalization in networks?. *Teaching and Teacher Education*, 26(4), 1031-1040.
- Hopkins, D., & Stern, D. (1996). Quality teachers, quality schools: International perspectives and policy implications. *Teaching And Teacher Education*, 12(5), 501-517.
- Kaplan Sayı, A. (2018). Teachers' views about the teacher training program for gifted education. *Journal of Education and Learning*, 7(4), 262-273.
- Karasu, N., Aykut, Ç., & Yılmaz, B. (2014a). Zihin engellilerin eğitimi anabilim dalı öğretmen yetiştirme programı üzerine öğretmen görüşlerinin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(4), 129-142.
- Karasu, N., Aykut, Ç., Yılmaz, B. (2014b). Zihin engelliler öğretmenlerinin hizmet içi eğitim ihtiyaçlarının belirlenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 15 (01), 41-56.
- Konstantopoulos, S., & Chung, V. (2011). The persistence of teacher effects in elementary grades. *American Educational Research Journal*, 48(2), 361-386.
- Kozikoğlu, İ., & Senemoğlu, N. (2018). Mesleğe yeni başlayan öğretmenlerin karşılaştıkları güçlükler: Nitel bir çözümleme. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi, Journal of Qualitative Research in Education*, 6(3), 341-371.
- Kozikoğlu, İ., & Soyalp, H. (2018). Aday öğretmenlerin, danışman öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin aday öğretmen yetiştirme programına yönelik görüşlerinin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33(4), 934-952.
- Laczko-Kerr, I., & Berliner, D. C. (2002). The effectiveness of "Teach for America" and other under-certified teachers on student academic achievement: A case of harmful public policy. *Educational Policy Analysis Archives*, 10(37), 55.
- Ludlow, B. L. (2001). Technology and teacher education in special education: Disaster or deliverance?. *Teacher Education and Special Education*, 24(2), 143-163.
- MEB (2015). *Özel Eğitim Öğretmeni Özel Alan Yeterlik Çalıştayı*. <https://oygm.meb.gov.tr/www/ozel-egitim-ogretmeni-ozel-alan-yeterlik-calistayi/icerik/279> (Erişim Tarihi: 15/03/2019).
- MEB (2017). *Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri*. http://oygm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_12/11115355_yyretmenlyk_mesleyy_genel_yeterlykly.pdf. (Erişim Tarihi: 15/03/2019).
- Merriam, S. B. (2009). *Qualitative research: A guide to design and implementation*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Neuendorf, K. A. (2002). *The content analysis guidebook*. California: SAGE Publications.
- Osarenren-Osaghae, R. I., & Irabor, Q. O. (2018). Educational policies and programmes implementations: a case study of education funding, universal basic education (UBE) and teacher education. *International Journal of Educational Administration and Policy Studies*, 10(8), 91-102.
- Özer, Z. (1995). *Anadolu üniversitesi eğitim fakültesi zihin engellilerin öğretmenliği programı' nın içerik ögesinin mezun görüşlerine dayalı olarak değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Patton, M. Q. (2002). *Qualitative research and evaluation methods* (3th ed.). California: SAGE Publications.
- Şişman, M. (1999). *Öğretmenliğe giriş*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Ulay, G. (2018). *Özel eğitim öğretmenliği lisans programının zihin engelliler öğretmenliği yeterlikleri açısından incelenmesi (Sakarya ili örneği)*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Üstüner, M. (2004). Geçmişten günümüze türk eğitim sisteminde öğretmen yetiştirme ve günümüz sorunları. *İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7, 38.
- Van Maele, D., & Van Houtte, M. (2009). Faculty trust and organizational school characteristics: An exploration across secondary schools in Flanders. *Educational Administration Quarterly*, 45(4), 556-589.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2003). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin yayıncılık.
- YÖK (2018). *Öğretmen Yetiştirme Lisans Programları*. https://www.yok.gov.tr/Documents/Kurumsal/egitim_ogretim_dairesi/Yeni-Ogretmen-Yetistirme-Lisans-Programlari/AA_Sunus_%20Onsoz_Uygulama_Yonergesi.pdf. (Erişim Tarihi: 22/06/2019).

- Ysseldyke, J. & Marston, D. (1998). Functional and noncategorical identification and intervention in special education. Reschly, Tilly, Grimes (Eds.). Origins of categorical special education services in schools and a rationale for changing them *içinde* (s. 1-14). Des Moines: Iowa Department of Education.
- Yücesoy-Özkan, Ş., Öncül, N., Çolak, A., Acar, Ç., Aksoy, F., Bozkuş-Genç, G., & Çelik, S. (2019). Zihin engelliler öğretmen adaylarının öğretmenlik uygulaması dersine ve uygulama okullarına ilişkin beklentilerinin belirlenmesi. *İlköğretim Online*, 18(2), 808-836.
- Zeichner, K., Payne, K. A., & Brayko, K. (2015). Democratizing teacher education. *Journal of Teacher Education*, 66(2), 122-135.